

Толочко С.В. Науково-дослідний компонент науково-методичної компетентності викладачів у системі післядипломної педагогічної освіти / С.В. Толочко // «Нова педагогічна думка», 2017. – № 3 (91) – С.14 – 18.

<https://drive.google.com/file/d/1IE5evjU7kBAkSnKNRVbfb903ggfmPTx2/view>

УДК 378. 001

Толочко С.В.,

к.п.н., доцент кафедри соціально-

гуманітарних дисциплін,

ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ КОМПОНЕНТ НАУКОВО-МЕТОДИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ У СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

У статті зроблено аналіз структури науково-дослідного компоненту науково-методичної компетентності викладачів у системі післядипломної педагогічної освіти Розглянуто форми проведення наукових педагогічних досліджень, організацію науково-дослідної роботи у вищому навчальному закладі.

Ключові слова: науково-дослідний компонент, науково-методична компетентність викладачів, післядипломна освіта.

НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ КОМПОНЕНТ НАУЧНО-МЕТОДИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ В СИСТЕМЕ ПОСЛЕДИПЛОМНОГО ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ

В статье сделан анализ структуры научно-исследовательского компонента научно-методической компетентности преподавателей в системе последипломного педагогического образования. Рассмотрены формы проведения научных педагогических исследований, организацию научно-исследовательской работы в высшем учебном заведении.

Ключевые слова: научно-исследовательский компонент, научно-методическая компетентность преподавателей, последипломное образование.

SCIENTIFIC AND RESEARCH COMPLEX OF SCIENTIFIC-METHODIC COMPETENCY OF TEACHERS IN THE SYSTEM OF PEDIATRIC PEDAGOGICAL EDUCATION

The article analyzes the structure of the research component of the teachers' scientific and methodological competence in the system of postgraduate pedagogical education. The forms of conducting scientific pedagogical researches, organization of research work at the higher educational institution are considered.

Key words: research component, scientific and methodological competence of teachers, postgraduate education.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями.

Відповідно до Закону України «Про вищу освіту» наукова, науково-технічна та інноваційна діяльність у вищих навчальних закладах є невід'ємною складовою освітньої діяльності і провадиться з метою інтеграції наукової, освітньої і виробничої діяльності в системі вищої освіти. Провадження наукової і науково-технічної діяльності університетами, академіями, інститутами є обов'язковим [3].

Напрями розвитку науки і техніки в Україні визначаються законодавством, зокрема Конституцією України, Законами України: «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного та соціального розвитку України», «Про наукову і науково-технічну експертизу» тощо.

Нині актуальним стає питання якості наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності, відповідальності науковців і наукових керівників, опонентів, експертів з оцінки наукових робіт, членів спеціалізованих вчених рад

за виконання таких робіт. І це цілком закономірно, оскільки в наш час від наукових досягнень залежить рівень розвитку країни, і неякісні наукові розробки можуть на роки затримувати конкурентоспроможність країни.

У зв'язку з цим зростають вимоги до знань, умінь і компетенцій науково-педагогічних працівників, науково-педагогічного персоналу навчальних закладів системи післядипломної педагогічної освіти, які забезпечують організацію та проведення наукових досліджень, а також керівництво науково-дослідною роботою студентів, слухачів системи післядипломної педагогічної освіти.

Метою нашого дослідження є проаналізувати науково-дослідний компонент у структурі науково-методичної компетентності викладачів у системі післядипломної педагогічної освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання вищезазначеної проблеми.

Педагогіка як наука може розвиватися лише за умови поповнення новими фактами, здобутими у процесі пошуково-дослідницької роботи, тобто здійснення наукових досліджень.

Наукове дослідження – особлива форма процесу пізнання, систематичне, цілеспрямоване вивчення об'єктів, у якому використовують засоби й методи науки, що завершується формулюванням знання про досліджуваний об'єкт.

У педагогіці використовують фундаментальні дослідження (покликані розкрити сутність педагогічних явищ, знайти глибоко приховані засади педагогічної діяльності, науково обґрунтувати їх) та прикладні дослідження (охоплюють безпосередньо пов'язані з практикою питання).

Результати науково-педагогічних досліджень повинні відповідати таким вимогам, як суспільна актуальність, наукова новизна, теоретична і практична значущість, наукова об'єктивність і достовірність, доступність висновків і рекомендацій для використання їх в інших конкретних наукових дослідженнях або в практичній діяльності, з'ясування міри, меж і умов ефективного використання отриманих результатів.

Пріоритетними науково-педагогічними дослідженнями нині є

обґрунтування й конкретизація поняття «якість освіти», принципів і методик вимірювання навчальних досягнень учнів, студентів і слухачів, методологія експертного оцінювання результатів пізнання, програм і планів розвитку, порівняльного оцінювання рівня освіти в українській і зарубіжній школах, у тому числі вищій. Відчутною є необхідність вироблення системи об'єктивних критеріїв оцінювання ефективності та якості роботи навчальних закладів різних типів, рівнів акредитації та форм власності, а також управлінської діяльності. Усе більш значиму роль починають відігравати заклади системи післядипломної педагогічної освіти, які залучають педагогів до науково-дослідницької пошукової роботи.

Вищезазначеній проблемі присвячені роботи за такими темами: науково-дослідницька робота як шлях формування професійної компетентності викладача [10], формування методичної компетентності викладачів спеціальних дисциплін вищих аграрних навчальних закладів [12], компетенції сучасного викладача вищої школи в контексті реалізації його місії [1], функціональний підхід до визначення професійної компетентності вчителя біології та організація її вдосконалення в закладі післядипломної освіти [6], післядипломна освіта в умовах євроінтеграції: сутність, зміст, технології, готовність до змін [7].

Однак малодослідженим залишається питання ролі науково-дослідного компоненту у структурі науково-методичної компетентності викладачів у системі післядипломної педагогічної освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

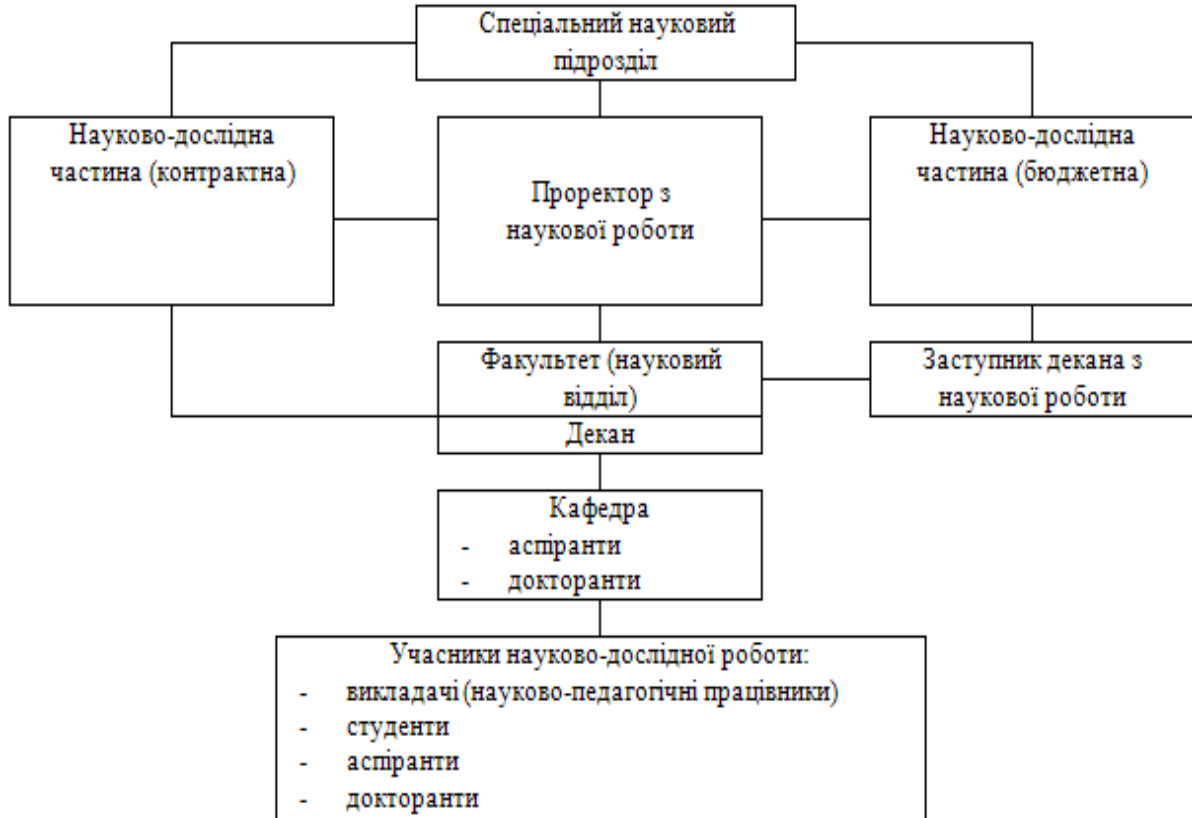
Основною метою наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності є здобуття нових наукових знань шляхом проведення наукових досліджень і розробок та їх спрямування на створення і впровадження нових конкурентоспроможних технологій, видів техніки, матеріалів тощо для забезпечення інноваційного розвитку суспільства, підготовки фахівців інноваційного типу [3].

Основними завданнями наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності вищих навчальних закладів поруч з одержанням конкурентоспроможних наукових і науково-прикладних результатів та застосуванням нових наукових, науково-технічних знань під час підготовки фахівців з вищою освітою є формування сучасного наукового кадрового потенціалу, здатного забезпечити розробку та впровадження інноваційних наукових розробок, у тому числі й у системі післядипломної педагогічної освіти.

Як стверджує законодавство [4], наукова діяльність – інтелектуальна творча діяльність, спрямована на одержання нових знань та (або) пошук шляхів їх застосування, основними видами якої є фундаментальні та прикладні наукові дослідження. Суб'єктами наукової і науково-технічної діяльності є наукові працівники, науково-педагогічні працівники, аспіранти, ад'юнкти і докторанти, інші вчені, наукові установи, університети, академії, інститути, музеї, інші юридичні особи незалежно від форми власності, що мають відповідні наукові підрозділи, та громадські наукові організації.

У нашому дослідженні ми проаналізуємо стан та структуру науково-дослідного компоненту у структурі науково-методичної компетентності викладачів (науково-педагогічних працівників) у системі післядипломної педагогічної освіти, визначимо фактори, що впливають на науково-дослідницьку роботу викладачів.

Відповідно до статті 53. Закону України «Про вищу освіту» [3] *науково-педагогічні працівники* – це особи, які за основним місцем роботи у вищих навчальних закладах провадять навчальну, методичну, наукову (науково-технічну, мистецьку) та організаційну діяльність. Їх наукова діяльність може здійснюватися і функціонувати у певному вищому навчальному закладі за умови належної її організації як системи, що об'єднує в одне ціле, упорядковане певними механізмами взаємодії. Організація науково-дослідної роботи вишу визначається передусім його статусом, рівнем акредитації, матеріально-технічною базою, кадровим потенціалом тощо.

Схематично організацію науково-дослідної роботи у вищому навчальному закладі подано на рисунку 1.

Рис. 1 Організація науково-дослідної роботи у вищому навчальному закладі

Загальновідомо, що науково-дослідна робота студентів є невід'ємною складовою частиною освітнього процесу, ефективним засобом підвищення якості підготовки й виховання сучасних фахівців, здатних творчо використовувати в практичній діяльності досягнення науково-технічного прогресу. Особлива роль у її належній організації та проведенні належить саме науково-педагогічним працівникам. Від рівня їх науково-методичної компетентності, зокрема науково-дослідного її компоненту, залежить зацікавленість студентів у розвитку власної наукової ерудиції та формуванні творчого мислення, веденні аргументованої наукової дискусії, плідної праці з науковою літературою й умінні узагальнювати та критично аналізувати підібраний матеріал. Важливим є й сам процес творчого спілкування студентів з відомими вченими та спеціалістами в тій чи іншій галузі наукових знань.

Вагомим умінням викладача є організація та науково-методичний супровід

проведення студентами наукових досліджень з поступовим переходом від простих прийомів і методів досліджень до більш складних, які завершуються захистом курсових, а згодом і дипломних робіт. Послідовна розробка студентами єдиної наукової тематики дозволить поглибити й детально дослідити наукову проблему, яка розробляється, накопичити досвід дослідницької роботи і підвищити свою наукову активність.

Нині у вищій школі активно впроваджується виконання наукових досліджень на замовлення виробника, тобто обираються актуальні теоретичні та практичні теми для конкретного підприємства, установи тощо. Написання таких курсових і дипломних робіт потребує від студентів максимальної зібраності, відповідальності за чистоту проведеного теоретичного або експериментального досліджу, конкретності узагальнення, висновків та рекомендацій, а від науково-педагогічних працівників – забезпечити студентів інструментарієм та належним науково-методичним супроводом.

Важливою є участь студентів у наукових конференціях, де молоді дослідники виступають з результатами своєї наукової роботи. Це змушує їх ретельно готувати виступ, формує ораторські здібності. Кожний студент має змогу оцінити свою роботу на тлі інших і зробити відповідні висновки.

Тож керівництво викладача науковою роботою студентів спрямоване на досягнення кінцевого результату – оволодіння методами наукового дослідження, набуття навичок застосування їх у практичній та науковій діяльності. Проте достатньо часто виявляється теоретична невизначеність сутності, особливостей роботи викладача як наукового керівника, неузгодженість цілей наукового керівництва, незнання того, яким чином можна навчити науково-педагогічних працівників бути компетентними науковими керівниками.

З метою вивчення стану науково-методичної компетентності викладачів аграрних вищих навчальних закладів нами [12] було здійснено тестування педагогічного колективу Ніжинського агротехнічного інституту, яке підтвердило наше припущення про недостатній рівень сформованого в них науково-дослідного компоненту науково-методичної компетентності. Зокрема, низький

рівень продемонстрували викладачі з таких видів науково-методичної роботи: складання завдань для проведення індивідуальної роботи студентів під керівництвом викладача; методика проведення олімпіад та конкурсів наукових студентських робіт, правила складання олімпіадних завдань та створення наукових проектів студентів; методика проведення конференцій; методика проведення наукової роботи зі студентами.

Для формування у викладачів науково-дослідного компоненту науково-методичної компетентності доцільним є переорієнтування системи післядипломної освіти на дослідницьке спрямування освітнього процесу: диференціація змісту і форм навчання для кожної категорії слухачів, залучення викладачів і слухачів до спільної науково-дослідної роботи, побудова відповідної технології навчальної діяльності для гарантованого досягання поставлених науково-дослідних цілей, пріоритет пошукових технологій навчальної діяльності (навчання через дослідження, навчання через гру, навчання через дискусію),

Підвищення кваліфікації в закладах системи післядипломної педагогічної освіти вирішує проблему задоволення професійно-освітніх потреб фахівців різних навчальних закладів освіти й науково-педагогічного персоналу навчальних закладів системи післядипломної педагогічної освіти, а також окремих особистостей у підвищенні їх професійної компетентності й підрозділяється на педагогічне та предметно-професійне:

– педагогічне підвищення кваліфікації спрямоване: по-перше, на перебудову свідомості науково-педагогічних кадрів, орієнтацію їх на нове професійне мислення, основою якого є як творчість, так і цінності особистості; по-друге, на вирішення конкретних проблем науково-педагогічних працівників з оволодіння педагогічною майстерністю, навичками та вміннями управління, проектування педагогічних технологій; по-третє, на розвиток креативно-аналітичного мислення з аксіологічним спрямуванням;

– предметно-професійне підвищення кваліфікації пов'язане з поглибленням, удосконаленням та оновленням знань і умінь з дисципліни. Воно здійснюється для спеціалістів у галузі нових інформаційних технологій навчання,

для викладачів гуманітарного й культурологічного циклів, для викладачів загальнотехнічних і спеціальних предметів, а також для майстрів виробничого навчання.

Вагомим недоліком такого підвищення кваліфікації є відсутність наукового стажування, яке дало б можливість долучитися до реалізації ідеї «трикутника знань», що полягає в максимально тісному пов'язанні освіти, дослідницької діяльності та технологічних інновацій.

Тож *науково-педагогічне стажування* починає відігравати важливу роль у формуванні науково-дослідного компоненту науково-методичної компетентності викладачів у системі післядипломної педагогічної освіти, бо його основною метою є: вивчення викладачами науково-педагогічного досвіду, пов'язаного зі здійсненням наукових досліджень, ознайомлення з найновішими досягненнями науки й техніки, технологій та перспектив їх розвитку; розробка науково-методичних матеріалів, призначених для використання при науково-дослідній підготовці фахівців; надання науково-технічної допомоги підприємствам, організаціям, науковим установам.

Завданням же *наукового стажування* є підвищення рівня теоретичної та практичної підготовки, проведення авторських досліджень з використанням сучасного обладнання і технологій, опанування новітніх унікальних методів, набуття досвіду провадження науково-дослідної діяльності, забезпечення інформаційного обміну та розширення наукових контактів.

Щорічно на наукові й виробничі стажування, конференції, семінари, навчання в різні країни світу виїжджає сотні тисяч людей зі всього світу. Однак така система перепідготовки кадрів є економічно затратною, тому в Україні вищі навчальні заклади змушені шукати дешеві альтернативні шляхи, що не сприяє формування у викладачів науково-дослідного компоненту науково-методичної компетентності.

Важливого значення надається нині оцінці сучасних наукових досліджень. Науковець повинен уміти здійснювати обмін науковою інформацією через формальну та неформальну наукову комунікацію. Доцільно також науковцям

здійснювати не документальну наукову комунікацію, а шляхом публічних виступів, участі в нарадах, конференціях, симпозіумах, бесідах тощо [9].

Тож ще одним елементом структури науково-дослідного компоненту науково-методичної компетентності викладачів є формування їх відповідальності як опонентів, експертів з оцінки наукових робіт та здійснення експертизи.

Як відомо, з ініціативи організацій та установ, до компетенції яких належить вирішення відповідних питань, експертизі підлягають [5]:

- науково-дослідні роботи (фундаментальні та прикладні дослідження) в усіх галузях наукової діяльності;

- дослідно-конструкторські роботи (комплекс робіт, що виконуються на основі технічних завдань з метою розроблення дослідно-конструкторської документації);

- наукові праці у вигляді спеціально підготовлених рукописів, наукових доповідей, опублікованих монографій чи посібників;

- процес упровадження результатів наукових досліджень і розробок, інші види наукової та науково-технічної діяльності, що сприяють прискоренню науково-технічного прогресу;

- дисертаційні дослідження, науково-технічна документація на раціоналізаторські пропозиції, винаходи тощо.

Усе з вищенаведеного входить до компетенції науково-педагогічного працівника, а отже, він має володіти системою знань, умінь та компетенцій з методології експертного оцінювання результатів пізнання, програм і планів розвитку.

Зважаючи на вищевикладене, специфічними факторами, що впливають на науково-дослідницьку роботу викладачів у системі післядипломної педагогічної освіти, можна вважати: постійне зростання наукового потенціалу вищої школи; розширення фундаментальних і прикладних досліджень у вищих навчальних закладах за основними напрямками науки; зростання значення творчих функцій фахівців в умовах науково-технічної революції; наявність і переоснащення матеріально-технічної бази вишів для забезпечення масової участі студентів у

науково-технічній творчості; широке впровадження в навчальний процес та систему післядипломної педагогічної освіти елементів дослідження і самостійної роботи студентів, аспірантів, слухачів курсів.

Як результат науково-дослідної роботи можуть бути рекомендації щодо впровадження результатів науково-педагогічного дослідження в освітній процес, подальшого проведення науково-дослідних, дослідно-конструкторських (дослідно-технологічних) робіт та можливостей розроблення проектів відповідних нормативних документів згідно з вимогами стандартів національної освіти й стандартизації.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Отже, проблема формування науково-дослідного компоненту науково-методичної компетентності викладачів у системі післядипломної педагогічної освіти наразі залишається недостатньо врахованою як у програмах підвищення кваліфікації в закладах системи післядипломної педагогічної освіти, так і в процесі організації науково-дослідної роботи у вищому навчальному закладі. Подальші наукові розвідки пов'язуємо з аналізом готовності науково-педагогічних працівників до активного формування науково-дослідного компоненту науково-методичної компетентності викладачів у системі післядипломної педагогічної освіти, а також готовності науково-педагогічного персоналу навчальних закладів післядипломної освіти до його формування у слухачів курсів.

Література

1. Бутенко Н. Компетенції сучасного викладача вищої школи в контексті реалізації його місії / Н. Бутенко // Вісник Львівського університету. Серія педагогічна. – 2009. – Вип. 25. – Ч. 1. – С. 31–39.

2. Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження. Методологічні поради молодим науковцям / С.У.Гончаренко. – Київ-Вінниця: ДОВ «Вінниця», 2008. – 278 с.

3. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. № 1556-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.

4. Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» від 26 листопада 2015 року № 848-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/848-19>.

5. Закон України «Про наукову і науково-технічну експертизу» від 10 лютого 1995 року N 51/95-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.

6. Іванова С. В. Функціональний підхід до визначення професійної компетентності вчителя біології та організація її вдосконалення в закладі післядипломної освіти / С. В. Іванова // Вісник Житомирського державного університету ім. І. Франка. – 2008. – Вип. 42. – С. 106–110.

7. Післядипломна освіта в умовах євроінтеграції: сутність, зміст, технології, готовність до змін: навчально-методичний посібник / Пуховська Л.П., Артюшина М.В. та ін./ за наук. ред.. Л.П.Пуховської – К.: Педагогічна думка, 2012. – 122 с.

8. Положення про організацію наукової, науково-технічної діяльності у вищих навчальних закладах III та IV рівнів акредитації 10 листопада 2006 р. за N 1197/13071 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1197-06>.

9. Рідей Н.М. Путівник у прикладну наукометрію [навчальний посібник, видання 2, доповнене] / Н.М. Рідей, О.В. Зазимко, Л.В. Кліх, Т.С. Кіщак, Д.Ю. Касаткін, А.В. Шостак, Ю.В. Рибалко. – Старобільськ: ПРОГТЕХСНАБ, 2015. – 571 с.

10. Семакова Т.О. Науково-дослідницька робота як шлях формування професійної компетентності викладача / Т.О. Семакова, О.П. Сіліщенко // Інформаційні технології в освіті, науці та виробництві, 2012, вип. 1(1). – С. 124-127.

11. Стандарт Національної академії наук України Організація і проведення науково-дослідних робіт СОУ НАН 73.1-001:2011.

12. Толочко С.В. Формування методичної компетентності викладачів спеціальних дисциплін вищих аграрних навчальних закладів: дис...кандидата педагог. наук: 13.00.02 / Толочко Світлана Вікторівна. – К., 2012. – 309 с.